

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ У КОНТЕКСТІ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

**А.С. Яремчук,
аспірантка**

*Національний гірничий університет,
м. Дніпропетровськ*

У статті розглядається процес формування та оцінки цілей економічної політики за ознакою пріоритетності. Визначається концепція соціально-економічного розвитку України та пріоритетні напрями її розвитку. Особлива увага приділяється аналізу узгодженості політики надання податкових пільг з пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: *концепція соціально-економічного розвитку, податкові пільги, податкове регулювання, політика пріоритетів, класифікація податкових пільг за функціональною спрямованістю.*

Постановка проблеми. Використання державою податкових коштів на регулювання економічного розвитку країни – дуже складне та відповідальне завдання. Важливу роль у процесі регулювання виконує система надання податкових пільг, створюючи сприятливі умови для розвитку соціально-економічних процесів у країні. Проте невірні надані податкові пільги сприяють розвитку тіньового сектору, руйнуванню економічних процесів у країні та викривленню структури національної економіки.

Соціально-економічні умови розвитку економіки достатньо розроблені. Відстеженням динаміки та прогнозуванням розвитку України займається уряд відповідно до законодавчо сформульованої політики (концепції) соціально-економічного розвитку. Проте процеси реалізації даної концепції в сукупності з системою надання податкових пільг потребують уважного розгляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему надання і використання податкових пільг досліджують такі українські вчені: В.Л. Андрущенко та В.М. Мельник [1], В.М. Суторміна та В.М. Федосов [2], А.І. Крисоватий та О.М. Десяток [3], І.О. Луніна [4], Т.І. Єфименко [5], А.М. Соколовська [6] та інші, хоча питання про доцільність використання податкових пільг і досі є дискусійним, бо чітко не сформульо-

вані основні аспекти їх впливу на економічний розвиток в цілому.

Мета статті. Основними завданнями даної роботи є визначення поняття концепції соціально-економічного розвитку країни; обґрунтування необхідності розробки стратегічних і тактичних цілей на рівні держави та необхідності оцінки цілей згідно з політикою пріоритетів; проведення аналізу політики надання податкових пільг у сукупності з політикою реалізації пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни; визначення основних видів податкових пільг за ознакою їх функціональної спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Процес розвитку соціально-економічних відносин в Україні формується, прогнозується та контролюється на рівні держави і зводиться до однієї концепції. Реалізація будь-якої концепції зумовлює необхідність обґрунтування стратегічних і тактичних цілей. Оцінка важливості цілей здійснюється відповідно до політики пріоритетів. У даному контексті пріоритети – це найважливіші напрями соціально-економічної політики. Втілення продуманої політики пріоритетів сприяє виникненню цілого спектру позитивних екстерналій, завдяки чому створюються умови для досягнення супутньої мети, розв'язання суміжних проблем. Ранжування цілей здійснюється способом розміщення у порядку

зниження пріоритетності. Для цього спочатку визначаються найпріоритетніші цілі (цілі першого рангу), далі – найсуттєвіші з тих, що залишилися (цілі другого рангу) і т. д. Мета вважається досягнутою, коли досягнуті всі підцілі нижчого рівня. Центральною, визначальною вершиною є стратегічна мета, що зумовлює якість самого суспільства та забезпечує його збереження і вдосконалення. Стратегічні цілі розгортаються у тактичні. Тактика визначає цілі та засоби, форми й способи діяльності, що найбільш відповідають конкретним обставинам на даний момент і забезпечують досягнення стратегічних цілей. Тактичні цілі, як правило, фіксують великі блоки дій. Оперативні цілі пов'язані з необхідністю запобігання загрози виникнення негативних явищ і подолання наслідків форс-мажорних обставин (стихійних лих, природних катаклізмів, техногенних катастроф, соціальних заворушень тощо).

З метою втілення стратегічних, тактичних та оперативних цілей, а також визначення шляхів і засобів їх реалізації має формуватися концепція соціально-економічного розвитку. *Концепція* [10] – це система поглядів на певні явища, а також спосіб їх інтерпретації. Розроблення концепції є необхідною умовою послідовної та спадкоємної економічної політики. Вона повинна розроблятися на довго-, середньо- і короткострокову перспективу. Концепція ґрунтується на трьох основних елементах: аналізі стану економіки, аналізі цілей та виборі інструментів податкового регулювання.

З аналізу стану економіки починається раціональна економічна політика. Цей аналіз має ґрунтуватися на показниках динаміки, структурі, ефективності, міжнародних порівняннях, охоплювати весь спектр проблем функціонування економіки. Метою аналізу цілей є їх зіставлення з можливостями економіки. Установлення цілей, які перевищують можливості економіки, може призвести до значних збитків і загострення соціально-економічних проблем.

Кожна країна, навіть окремі регіони, планують свій розвиток. Кожна країна має свою концепцію соціально-економічного розвитку, що приймається і затверджується на державному рівні. Конкретним проявом реалізації концепції є планово обґрунтована динаміка показників бюджету у довгостро-

ковому періоді (щонайменше на 3-5 років і більше) що у кінцевому результаті дає можливість досягти визначених стратегічною метою показників. Кожна концепція має ряд пріоритетів соціального та економічного розвитку. Так, наприклад, у Посланні Президента України № 276а/2000 від 23.02.2000 р. викладена стратегія соціальної та економічної політики на 2000-2004 рр. Другий розділ даного послання містить стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку. Визначальними серед них були такі:

- досягнення щорічних темпів зростання ВВП на рівні 6-7%;

- опрацювання та реалізація державної політики, що спрямована на структурну перебудову промисловості, закладання підвалин для розвитку інноваційної моделі економічного зростання;

- здійснення активної аграрної політики, спрямованої на швидке подолання кризових процесів, забезпечення необхідної адаптації підприємств АПК до умов ринкової кон'юнктури, зміцнення їх фінансового стану, утвердження у перспективі України як держави з високоефективним експортоспроможним сільським господарством;

- здійснення політики доходів та реформування системи оплати праці, подолання існуючого нині штучного заниження вартості робочої сили, а також неприпустимо низького рівня соціальних витрат.

Реалізація пріоритетних напрямів соціальної політики відбувається через бюджетну політику держави шляхом використання різних інструментів податкового регулювання. До таких інструментів відноситься і система надання податкових пільг. Тому податкові пільги, як і всі інші інструменти, повинні сприяти реалізації пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку.

Отже, узгодженість системи надання податкових пільг з пріоритетними напрямами соціально-економічного розвитку є вагомим чинником, що характеризує ефективність їх використання.

Визначити відповідність системи надання податкових пільг пріоритетним напрямом соціально-економічного розвитку можна шляхом їх класифікації за функціональною спрямованістю. За цією ознакою пільги поділяються на: економічні, соціальні та екологічні.

Економічні, у свою чергу, бувають виробничими, інвестиційними та інноваційними (рис. 1).

Пільги соціального характеру. Основними короткотерміновими цілями цієї групи пільг є: фінансування поточних соціальних витрат організацій та установ, утримання зростання цін на соціально важливі товари,

забезпечення зайнятості, збільшення рівня доходів населення та його платоспроможного попиту. У довгостроковій перспективі ці пільги повинні сприяти покращанню соціального клімату у суспільстві, підвищенню продуктивності праці. Одним словом, такі пільги є профілактикою зростання соціальної напруженості у суспільстві.

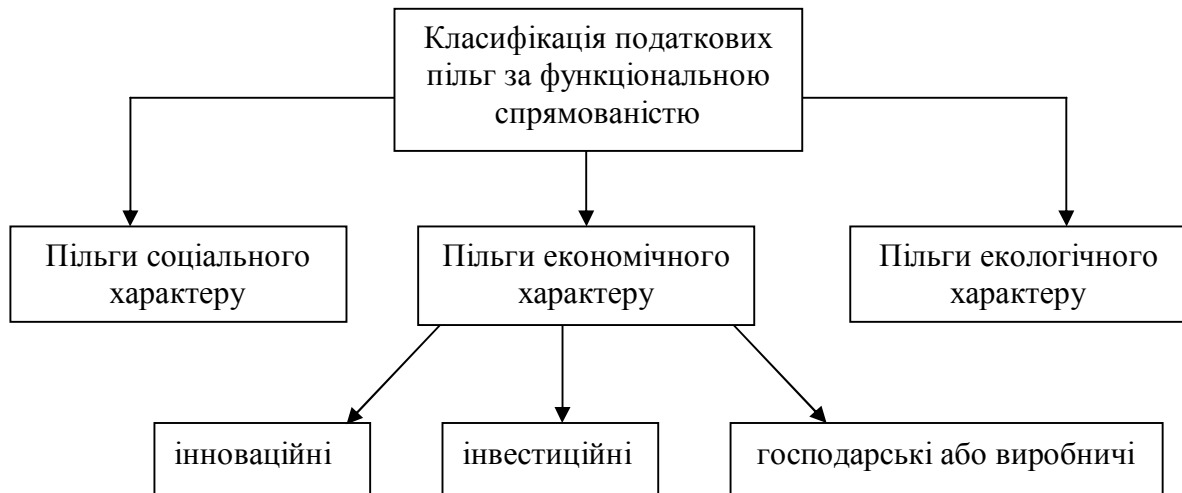

Рис. 1. Класифікація податкових пільг за ознакою функціональної спрямованості

Пільги екологічного характеру. Екологічна ситуація як в Україні, так і у світі залишається напруженою і має коло завдань першочергового вирішення. Ключовим завданням у реалізації екологічної політики є встановлення пріоритету природоохоронних дій. Як стверджує В.О. Мариненко [7]: «Екологічні плани дій повинні обов'язково передбачати систему економічних стимулів шляхом надання відповідних пільг...». Із зарубіжного досвіду можна навести приклад практики прийняття у 1998 році президентом США Б. Клінтоном так званої Президентської технологічної ініціативи щодо кліматичних змін. Згідно з цим документом, було надано значні фінансові субсидії, вигідні кредити та податкові пільги екологічно чистому виробництву [8].

Пільги інноваційного характеру. Традиційним методом впливу на розвиток інновацій у промисловості є податкові пільги. Податкові пільги корпорацій розвинутих країн відрізняються великим різноманіттям видів і напрямів залежно від пріоритетів державної політики і стану економіки. Найбільш вагомими пільгами, які використовуються у світовій практиці, є низькі податкові ставки, прискорена амортизація, вилучення відрахувань до резервного фонду з

бази оподаткування, податкові знижки і кредити на капітальні вкладення та на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), пільги малим підприємствам. Уряд спеціальними постановами вводить знижки з податків для заохочення відновлення капіталу, внутрішніх наукових досліджень, упровадження нових видів устаткування та технологічних процесів. Під дію податкової знижки при стимулюванні НДДКР підпадають витрати на наукову діяльність, безпосередньо пов'язану з основною діяльністю компанії, у тому числі заробітна плата дослідників, орендна плата за устаткування для НДДКР, витрати на дослідження, що виконуються в університетах за контрактами з промисловими фірмами. Наприклад, у США і Японії з податку на прибуток компанії знімається 20%, а у Франції 30% приросту від витрат на наукові дослідження й експериментальні розробки. У Франції існує податкова знижка у розмірі 25%, але не більше 1 млн. франків від суми витрат фірм, пов'язаних із здійсненням програм підготовки кадрів на виробництві. Система податкових та амортизаційних пільг у всіх країнах будується таким чином, щоб першочергово забезпечити їх цілеспрямований характер і конкретну регламентацію дія-

льності власних корпорацій, що спрямована на технологічний розвиток виробництва.

Пільги інвестиційного характеру. Основною короткотерміною метою даної групи пільг є фінансування інвестиційного вливання. Воно може здійснюватись шляхом надання податкових пільг новим інвесторам, а також за рахунок надання інвестиційних пільг вже існуючим інвесторам. У довготерміновій перспективі надання даних податкових пільг через зменшення собівартості продукції може сприяти збільшенню бази оподаткування та темпів економічного зростання.

Пільги, спрямовані на підтримку господарської або виробничої діяльності. Основними короткотерміновими цілями таких пільг є: фінансування поточних бюджетних витрат державних підприємств; підтримка певної галузі економіки, що перебуває у важкому стані, шляхом цільового фінансування оборотного капіталу, якого не вистачає на своєчасну виплату заробітної платні або на закупівлю сировини і т.п.; підтримка діяльності, що пов'язана з нарощуванням обсягів виробництва. Саме такий вид податкових пільг, на наш погляд, повинен сприяти оздоровленню кризової економіки та вести до розширення податкової бази. Така подат-

кова підтримка буде носити стратегічний характер, сприяти розвитку конкурентоспроможних та ефективних галузей виробництва.

Отже, функціональна спрямованість податкових пільг вимагає стимулювання саме тієї галузі економіки, яка цього потребує. Інакше застосування податкових пільг призведе до невиправданого використання даного інструменту податкового регулювання. Наприклад, якщо держава взяла курс на розширення використання робочої сили у виробничому процесі, то більш доцільним буде спрямувати надання податкових пільг у трудомісткі галузі, такі як виготовлення одягу та речей ручної роботи [9, с. 23].

Висновки. Ми дійшли висновку, що державна політика надання податкових пільг повинна проводитись згідно з пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни. Визначення відповідності системи надання податкових пільг пріоритетним напрямкам соціально економічного розвитку проводиться шляхом їх класифікації за функціональною спрямованістю. За цією ознакою пільги поділяються на: економічні, соціальні та екологічні. Економічні, в свою чергу, бувають виробничими, інвестиційними та інноваційними.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.Л., Мельник В.М. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання). – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – 210с.
2. Суторміна В.М., Федоров В.М., Андрущенко В.Л. Держава – податки – бізнес. – К.: Либідь, 1992. – 328с.
3. Крисоватий А.І., Десятюк О.М. Податкова система: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 331с.
4. Луїна І.О. Державні фінанси України у перехідний період. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.
5. Єфименко Т. І. Механізм перерозподілу фінансових ресурсів як важіль визначення податкового потенціалу: Монографія. – Дніпропетровськ: Видавництво ДУЕП, 2002. – 272с.
6. Соколовская А., Лунина И. Определение категории «налоговая льгота» и его практическое значение // Экономика Украины. – 2005. – № 9. – С. 21-30.
7. Мариненко В.О. Екологічна політика держави та її нормативно-правове забезпечення // www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-2/txts/POLITICHNI%5C06mvodnz.pdf – Електронний ресурс.
8. Бібліотека Гринчука. Діяльність ТНК в екологічному контексті: проблеми і шляхи їх розв'язання // <http://www.grinchuk.lviv.ua/books/50.html> – Електронний ресурс.
9. UNCTAD/ITE/IPC/Misc.3 United Nations Conference on Trade and Development Tax Incentives and Foreign Direct Investment NY and Geneva, 2000 177p.
10. <http://slovari299.ru/word.php?id=130968&sl=oj>.